Nota van uitgangspunten

Omgevingsvisie Ooststellingwerf

Nota van uitgangspunten
Omgevingsvisie Ooststellingwerf

gemeente ooststellingwerf

BügelHajema
Ruimte voor de leefomgeving

Projectnummer: 180.00.01.02.10
Datum: 28 januari 2020 (vastgesteld)

Inhoudsopgave

1 Inleiding 6

1.1 Omgevingsvisie en Nota van uitgangspunten 6

1.2 Proces tot nu toe 12

1.3 Organisatie 12

1.4 Leeswijzer 13

2 Naar een andere manier van werken 14

2.1 Omgevingswet: bekende en onbekende toekomst 15

2.2 Omgevingswet: rollen en gedrag 15

3 Trends 19

3.1 Sociale en demografische trends 19

3.2 Economische trends 22

3.3 Trends rond klimaat en verduurzaming 25

3.4 Trends rond digitalisering 26

3.5 Mobiliteitstrends 26

4 Ambitie gemeente Ooststellingwerf 28

4.1 Ambitie 28

4.2 Van ambitie naar kernvragen 30

5 Kernvragen als ruggengraat 31

5.1 Hoe zorgen we voor leefbare kernen? 31

5.2 Hoe komen we tot een toekomstbestendig landelijk gebied? 35

5.3 Hoe worden we energieneutraal? 37

6 Vervolg proces Omgevingsvisie 40

1. Inleiding

In 2021 wordt de Omgevingswet ingevoerd. De Omgevingswet bundelt allerhande bestaande wet- en regelgeving op het gebied van ruimtelijke ordening, water, milieu in één nieuwe wet. In de Omgevingswet is vastgelegd dat het Rijk, de provincies en de gemeenten een Omgevingsvisie opstellen.

De gemeente Ooststellingwerf wil zich goed voorbereiden op de Omgevingswet. In 2017 is het 'Uitvoeringsprogramma Omgevingswet Ooststellingwerf 2017 – 2020' vastgesteld, waarin concrete projecten zijn benoemd om de Omgevingswet succesvol te kunnen implementeren. Het opstellen van een Omgevingsvisie wordt hierin genoemd als een van de eerste uit te voeren projecten.

In januari 2019 heeft de gemeenteraad het 'Plan van aanpak nieuwe Omgevingsvisie Ooststellingwerf' vastgesteld. Dit plan beschrijft (op hoofdlijnen) de stappen waarlangs de Omgevingsvisie tot stand zal komen. Een van de eerste stappen in dit stappenplan is het opstellen van een 'Nota van uitgangspunten'. Deze Nota van uitgangspunten geeft de kaders van de gemeenteraad voor het vervolgproces van de Omgevingsvisie. De kaders geven richting en houvast voor de gesprekken die in het vervolgtraject worden gevoerd met inwoners, partners en andere betrokkenen. De Nota van uitgangspunten is daarmee de eerste (strategische) koersbepaling van de raad voor het vervolg van de Omgevingsvisie.

1.1 Omgevingsvisie en Nota van uitgangspunten

Doel omgevingsvisie

De Omgevingsvisie moet richting geven aan het langetermijnbeleid van de gemeente Ooststellingwerf. De Omgevingsvisie is bij uitstek het instrument dat strategische doelen en lokale behoeften verbindt en voorziet van richting, koers en een daadwerkelijke eerste stap.

Op die manier wordt de Omgevingsvisie geen beleidsstuk met alleen mooie verhalen en ambities, maar juist een visie die daadwerkelijk helpt om vanuit die ambities sturing (en uitvoering!) te geven aan de uitdagingen waar de gemeente en de dorpen voor staan.

Nota van uitgangspunten

De Nota van uitgangspunten is de eerste mijlpaal in de totstandkoming van de Omgevingsvisie. De Nota van uitgangspunten geeft de strategische input voor de Omgevingsvisie. Daarmee geeft de Nota van uitgangspunten inhoudelijk richting aan het vervolgproces voor de Omgevingsvisie.

In deze Nota van uitgangspunten zijn ambities en kernvragen gedestilleerd die ingaan op de toekomst van de gemeente. De kernvragen zijn gevoed door (landelijke) trends

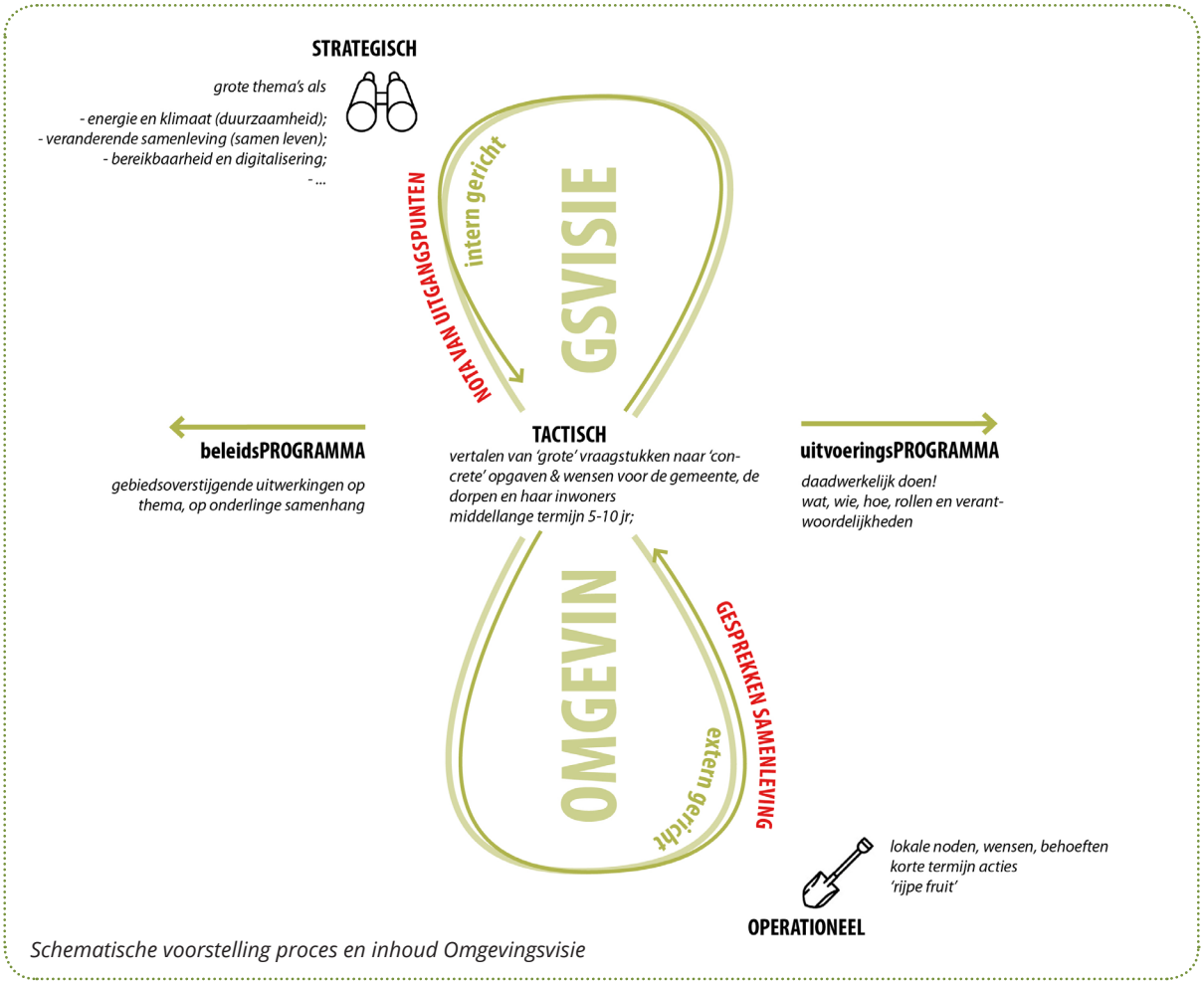

Schematische voorstelling proces en inhoud Omgevingsvisie

en ontwikkelingen, door gesprekken met het expertiseteam en door gesprekken met de gemeenteraad. Daarbij is gezocht naar een integrale benadering van de kernvragen, omdat de Omgevingswet ook vraagt de leefomgeving integraal te benaderen.
In tweede instantie zal in het participatieproces met de dorpen, inwoners en andere betrokken maatschappelijke partners de input van de Nota van uitgangspunten worden verbonden met de lokale wensen, waarden en behoeften. Beide invalshoeken samen leggen de basis voor de Omgevingsvisie.

Totstandkoming Omgevingsvisie
Bij de totstandkoming van de Omgevingsvisie worden vijf stappen doorlopen. In de eerste fase wordt een beleidsanalyse gedaan: welk beleid is er en welke beleidsstukken vormen de pijlers onder de visie? Deze stap geeft antwoord op de vraag 'wat wilden we en willen we dat nog steeds?' De basis voor deze stap wordt ambtelijk gelegd.
Daarnaast speelt de vraag 'wat komt er op ons af?' Welke ontwikkelingen beïnvloeden de toekomst van onze gemeente en op welk vlak? Deze verkenning is onder andere samen met de gemeenteraad en het expertiseteam gedaan en heeft een weerslag gevonden in voorliggende Nota van uitgangspunten. De kernvragen vormen hiervan de essentie.

In tweede instantie wordt met de samenleving het gesprek gevoerd: wat is van waarde in de gemeente, wat maakt de gemeente onderscheidend en wat moet daarom behouden/versterkt worden? Deze inbreng wordt vertaald naar een waardenkaart. De waardenkaart is het fundament van de Omgevingsvisie en de gemeente: deze kaart geeft weer wat/wie de gemeente is en vormt de basis voor nieuwe ontwikkelingen.

De visiekaart is de kaart die de ambities en opgaven van de gemeente duidt. Onderdeel van de visie is een uitvoeringsdeel. In dit uitvoeringsdeel wordt een uitvoeringsparagraaf opgenomen, maar ook de link met programma's komt hier aan bod. In het uitvoeringsdeel wordt concreet gemaakt welke stappen de gemeente de komende jaren (zelf) wil zetten en waar de gemeente ruimte laat voor initiatieven van anderen om invulling te geven aan de opgaven in de visie.

Het laatste deel van de Omgevingsvisie is een proceswijzer en afwegingskader. Voor initiatieven die niet passen in het Omgevingsplan is de Omgevingsvisie het eerste toetsingskader. Omdat de aard van de initiatieven niet gemakkelijk voorspelbaar is en initiatieven vaak maatwerk vragen, wordt aan de Omgevingsvisie een proceswijzer toegevoegd. Deze proceswijzer geeft aan hoe de gemeente het initiatief zal wegen en begeleiden en welke kaders en randvoorwaarden van belang zijn bij de ontwikkeling

van het initiatief. Daarbij speelt de waardenkaart ook een belangrijke rol: hoe bouwen initiatieven verder aan de landschappelijke, sociale of cultuurhistorische waarden van Ooststellingwerf?

Schematische voorstelling inhoud Omgevingsvisie

Omgevingsvisie versus structuurvisie

Het is goed te bedenken dat de Omgevingsvisie geen structuurvisie is. Dat blijkt allicht ook al uit bovenstaande toelichting. Een van de veranderingen vanuit de gedachtelijn van de Omgevingswet is dat we niet meer werken met statische plannen met een vastgelegde tijdshorizon. De Omgevingswet koerst op een beleidscyclus waar evaluatie, monitoring en eventueel (op onderdelen) bijstellen van beleidsstukken centraal staat. Onderstaande afbeelding laat dat zien.

Planvorming van statisch in de Wro naar dynamisch onder de Omgevingswet

Veel structuurvisies (ook die van de gemeente Ooststellingwerf) zijn nog ontwikkeld vanuit de gedachte dat we de toekomst (in grote lijnen) kunnen plannen en maken. Maar de praktijk is weerbarstig. De dynamiek en innovatiekracht van de samenleving is groot, daarmee is het lastig om met de wetenschap van nu de concrete antwoorden voor de toekomst te geven. Bovendien is het steeds minder vaak de gemeente die ontwikkelt, maar zijn het initiatieven van de samenleving die de gemeente moet begeleiden en van houvast en kader moet voorzien. De Omgevingsvisie is daarom een visie die op hoofdlijnen koers en ambitie bepaalt voor de lange termijn en voor de middellange termijn de eerste stappen uitzet in lijn van deze koers. Tussentijds evalueren en monitoren zorgt ervoor

dat de visie zich zal blijven vernieuwen en aanpassen aan de actualiteit zonder daarbij de lange termijn doelen uit het oog te verliezen.

De Omgevingsvisie is dan ook een document dat op drie niveaus een rol speelt:

1. op strategisch niveau om de ambitie en koers te bepalen voor de gemeente voor de lange termijn;
2. op tactisch niveau waar deze opgaven en de lokale wensen en behoeften worden verbonden op het niveau van de dorpen en van een concreet uitvoeringsprogramma worden voorzien;
3. op operationeel niveau om alle initiatieven die vanuit de samenleving komen van een kader/randvoorwaarden te kunnen voorzien.

Niveau	Rol	Horizon
Strategisch	Koers bepalen voor de "lange termijn"	20 jaar
Tactisch	Vastleggen van de eerste stappen	5 jaar
Operationeel	Kaders geven voor initiatieven	continu

In de Omgevingsvisie komen deze drie rollen op verschillende plekken terug. Het strategische niveau is gevat in het deel visie en ambitie. Het vastleggen van de eerste stappen wordt verwoord in het uitvoeringsdeel. De proceswijzer geeft op operationeel niveau houvast voor het begeleiden en wegen van initiatieven vanuit de samenleving.

Monitoring en evaluatie

Waar de structuurvisie nog een (statisch) tijdspad biedt voor de lange termijn, zal de Omgevingsvisie een meer dynamisch karakter kennen, waarbij in een plancyclus steeds de gezette stappen worden geëvalueerd en worden bijgesteld. Dit biedt de mogelijkheid om steeds tijdig bij te sturen en aan te passen op actualiteit en nieuwe inzichten.
De evaluatiecyclus zal variëren afhankelijk van de verschillende onderdelen van de visie en de daaraan gekoppelde tijdshorizon. Het ligt voor de hand dat de lange termijn visie en ambitie ook voor een langere periode vastgehouden kunnen worden. Het uitvoeringsdeel vraagt echter herziening zo om de 5 jaar. Deze cyclus kan goed samenvallen met de vierjaarlijkse bestuurlijke cyclus. Naar verwachting zitten er veel raakvlakken tussen het uitvoeringsdeel van de Omgevingsvisie en de speerpunten die in een Raadsprogramma/ Coalitieakkoord naar voren komen.

De proceswijzer is een instrument waar continu op wordt teruggegrepen. De evaluatie en eventuele bijstelling van deze proceswijzer zal in het begin vaker plaats vinden. Zo wordt de proceswijzer steeds beter toegesneden op de gemeentelijke praktijk. Het is denkbaar dat dit in eerste instantie jaarlijks gebeurd en op de langere termijn twee- of vierjaarlijks.

1.2 Proces tot nu toe

In mei van dit jaar is gestart met het proces om te komen tot een Omgevingsvisie en allereerst een Nota van uitgangspunten. In dit traject is in een aantal overleggen en sessies met verschillende deelnemers (gemeenteraad, ambtelijk projectteam, expertiseteam) verkend welke ontwikkelingen en trends op de gemeente af komen, welke ambities de gemeente nu heeft en wat dat betekent voor de kernvragen van de gemeente voor de komende jaren.
Op 18 juni is een aftrap met de ambtelijke projectteam en het expertiseteam geweest.
De eerste bijeenkomst met de gemeenteraad heeft op 1 juli plaatsgevonden. Op deze avond is vooral gesproken over de gewenste rol van de gemeenteraad en de houding en rol van de gemeente ten opzichte van (initiatieven vanuit) de samenleving.
Op 24 september zijn de gemeenteraadsleden en het expertiseteam samengekomen om met elkaar te verkennen voor welke kernvragen de gemeente staat gelet op de trends en ontwikkelingen die zich voordoen en welke dilemma's en keuzes daarbij horen. Tijdens deze bijeenkomst is niet op zoek gegaan naar oplossingen, maar wel naar de reikwijdte en de bandbreedte van de kernvragen en hoe daarover met de inwoners in gesprek te gaan. De opgehaalde input is samengebracht in de voorliggende Nota van uitgangspunten.

1.3 Organisatie

Ambtelijk projectteam
Het ambtelijk projectteam bestaat uit medewerkers van de gemeente Ooststellingwerf. De volgende medewerkers nemen plaats in het projectteam:

- Tinka Wuite (interne projectleider), per 1 november 2019 Debbie Douwes
- Jenny ten Wolde (projectsecretaris)
- Berend Pijlman (ruimtelijke ordening)
- Pina Dekker (natuur en landschap)
- Lydia Huisman (toerisme en recreatie)
- Harma van der Roest (sociaal domein)
- Bart Sieben (duurzaamheid)
- Jan Willem van Vaals (wonen)
- Froukje de Wit (financiën)

Expertiseteam

Het expertiseteam wordt gevormd door externe belangenbehartigers waaronder ondernemers, natuurbeheerders, woningcorporatie, etc. De volgende experts maken onderdeel uit van het expertiseteam:

- Pier Oosterkamp – Ecostyle
- Frank Leereveld - Staatsbosbeheer
- Anita Bakker - Sport Fryslân
- Dick Dijkstra – Recreatieschap Drenthe
- Tjerk Hof – Agrarische natuurvereniging Gagelvenne
- Wybe Iedema – Commerciële Club Oosterwolde
- Roos Veeneklaas – Natuurmonumenten
- Dennis Worst – landschapsdeskundige
- Marcel van Halteren – Actium Wonen
- Sieger Neimeijer – Agrarische Belangenorganisatie Ooststellingwerf
- Sonja van der Wijk – Stellingwerfcollege

1.4 Leeswijzer

De Nota van uitgangspunten geeft richting aan het vervolgproces voor de Omgevingsvisie. Deze koers en richting focust zich op de (inhoudelijke) kernvragen van de gemeente Ooststellingwerf bij de totstandkoming van de Omgevingsvisie en op de manier van samenwerken met de samenleving. Dit laatste komt als eerste aan bod in hoofdstuk 2 'Naar een andere manier van werken'. In hoofdstuk 3 worden de trends en ontwikkelingen benoemd die spelen in de gemeente. Deze trends leggen samen met de gemeentelijke ambitie (hoofdstuk 4) de basis voor de kernvragen in hoofdstuk 5.

2. Naar een andere manier van werken

Onze samenleving verandert van een verzorgingsstaat naar een participatiemaatschappij; een maatschappij waaraan iedereen zoveel mogelijk deelneemt. Ook een maatschappij waarin gemeente en inwoners op gelijkwaardig niveau met elkaar in gesprek gaan.
In de participatiesamenleving komen de initiateven en ontwikkelingen meer en meer vanuit de samenleving. De gemeente schept daarvoor randvoorwaarden, biedt kansen en neemt (bureaucratische) obstakels weg. De gemeente zal daarbij enerzijds ontwikkelruimte bieden maar anderzijds ook kaders stellen die moeten zorgen dat er een goede fysieke leefomgeving blijft.

De Omgevingswet is gebouwd op deze verschuiving naar een participatiesamenleving, maar de ontwikkelingen in het sociaal domein lopen hier op vooruit. In de transitie van het sociaal domein heeft deze verschuiving al plaatsgehad. De gemeente heeft een meer faciliterende rol gekregen en stimuleert inwoners om zaken zelf op te pakken. Zo is dat ook in de visie 'Sociaal Domein' verwoord: 'We willen een gemeente zijn die dicht bij inwoners staat. We willen een betrouwbare partner zijn die initiatieven van inwoners en organisaties met een open houding benadert'.
Daarbij werkt de gemeente vanuit de vier waarden: vertrouwen, samenwerken, durven en lef. Deze waarden zijn ook goed toepasbaar voor de uitwerking van de Omgevingsvisie. In de visie 'Sociaal Domein' is vervolgens verder gekeken naar de rollen van de gemeente: van regisseren naar loslaten. Ook dat past in de filosofie van de Omgevingswet: voor welke opgaven is de gemeente zelf verantwoordelijk en welke zaken worden losgelaten en overgelaten aan 'de markt'?

De koers en opzet voor het sociaal domein vormt daarom ook de basis en leidraad voor de manier van werken met de Omgevingswet en dus ook voor de inhoud van de Omgevingsvisie.

2.1 Omgevingswet: bekende en onbekende toekomst

Bekende toekomst

Onze samenleving is altijd in beweging; er zijn voortdurend ondernemers, maatschappelijke organisaties en inwoners die zich met goede ideeën bij de gemeente melden. Deels zijn deze initiatieven goed te voorspellen, bijvoorbeeld omdat het om aanvragen gaat die regelmatig voorbij komen, zoals de bouw van een schuur, een schutting of een dakkapel. Alle voorspelbare ontwikkelingen vormen de 'bekende toekomst'. Vanwege de voorspelbaarheid kunnen deze initiatieven goed worden vertaald in (de regels van) een Omgevingsplan.

Onbekende toekomst

Daarnaast is echter sprake van een in hoge mate 'onbekende toekomst': nieuwe ontwikkelingen die onmogelijk vooraf voorspeld kunnen worden. De praktijk leert namelijk dat zich regelmatig initiatieven aandienen, die (net) niet zullen passen binnen de bestaande regelgeving. De wijze waarop de gemeente wil omgaan met 'de onbekende toekomst', is daardoor een onderwerp dat zich in eerste instantie leent om op Omgevingsvisieniveau te worden uitgewerkt. Daarbij is de intentie van de Omgevingswet: 'ja, mits'. Het invullen van 'de mits' vindt plaats in de Omgevingsvisie.

2.2 Omgevingswet: rollen en gedrag

Vanuit de denklijn van het sociaal domein en de waarden die daaraan gekoppeld zijn hanteren we als gemeente eenzelfde lijn in het fysieke domein. Daarbij is het vertrekpunt dat we, bij het invullen van de 'ja, mits'-benadering van de Omgevingswet zoveel mogelijk

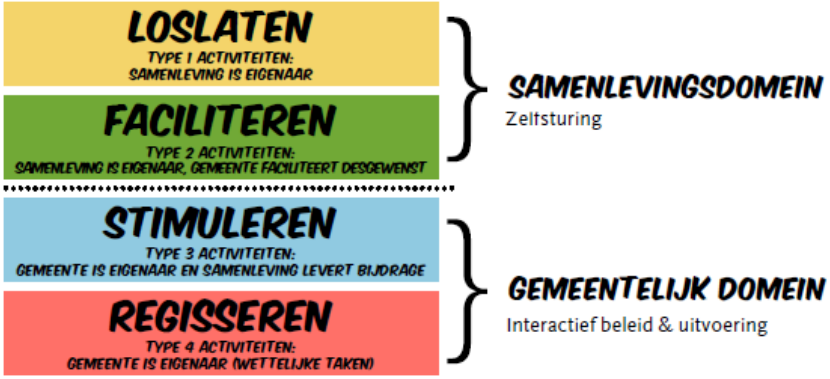

Rollen van de gemeente binnen activiteiten in het sociaal domein (uit: visie 'Sociaal Domein')

ruimte laten aan de initiatieven van de samenleving, binnen de kaders van een gezonde, veilige, schone en mooie leefomgeving. We zijn als gemeente een betrokken partner en willen dicht bij de initiatiefnemers staan. Dat doen we vanuit vertrouwen, durf en lef en door samenwerking met initiatiefnemers en (maatschappelijke) partners.

Vertrouwen

Als bestuur gaan we minder op voorhand bepalen en vastleggen. We bieden ruimte voor ontwikkelingen vanuit de samenleving binnen de kaders van een goede fysieke leefomgeving.

De participerende samenleving moet de kans krijgen om eigen initiatieven te ontplooien. Dat vraagt om een uitnodigende Omgevingsvisie. Teveel vooraf willen regelen slaat ambitie, creativiteit en innovatiedrang dood. We gaan de Omgevingsvisie daarom zodanig inrichten dat er ontwikkelruimte ontstaat en initiatiefnemers worden uitgedaagd om plannen te maken. Tegelijkertijd beschermen we wat moet (bijvoorbeeld met het behoud van de aanwezige kwaliteiten of het vastleggen van veiligheidsafstanden). De Omgevingsvisie presenteert daarmee nadrukkelijk geen statisch eindbeeld, maar is een strategisch en faciliterend document.

Samenwerken

We stellen het initiatief centraal.

Het centraal stellen van het initiatief betekent dat we werken vanuit de bedoeling/ intentie van het initiatief en niet vanuit onze eigen of wettelijke kaders en regelgeving. We proberen initiatieven een duw in de goede richting te geven door de kansen en (on) mogelijkheden in beeld te brengen. We brengen mensen met elkaar in verbinding, we stemmen prioriteiten van burgers op elkaar af en bieden de ondersteuning die nodig is. Wij nemen het initiatief daarbij niet over, maar laten de verantwoordelijkheid bij de inwoners.
We zetten in op een samenwerking met initiatiefnemers al zo vroegtijdig mogelijk in het proces.

Op basis daarvan zien wij globaal het volgende stappenplan voor ontwikkelingen uit de ‘onbekende toekomst’.

Stap 1. Initiatief en voorlopige onderbouwing
Aan een initiatiefnemer wordt gevraagd om een eerste uitwerking te maken van de opzet van zijn initiatief. Op welke onderdelen past het initiatief niet binnen het Omgevingsplan? Welke aanknopingspunten bevat de Omgevingsvisie?

Stap 2. Bespreken met gemeente
Wij vinden het belangrijk om in een zo vroeg mogelijk stadium een initiatief te bespreken. Als het initiatief kansrijk is, wordt gezamenlijk bepaald wat nodig is voor een verdere uitwerking. Daarbij wordt ook gekeken naar koppelkansen met andere opgaven.

Stap 3. Principebeoordeling
De gemeente maakt een globale toetsing op basis van de aangeleverde gegevens en geeft handvatten voor de te nemen stappen om de ruimtelijke procedure succesvol te kunnen doorlopen.

Stap 4. Uitwerking initiatief
Aan de hand van de handvatten werkt de initiatiefnemer zijn plannen/ideeën verder uit. Belangrijk onderdeel in deze fase is ook het gesprek met mensen in de omgeving van het initiatief om inzicht te krijgen in het draagvlak voor de plannen.

Stap 5. Bespreken uitwerking
De uitwerking wordt besproken tussen initiatiefnemer en gemeente. Daarbij wordt ook het draagvlak van de omgeving meegenomen (naar aanleiding van het gesprek met de mensen in de omgeving van het initiatief). Afspraken worden gemaakt voor aanpassing en aanvulling van de uitwerking. De initiatiefnemer werkt het initiatief vervolgens verder uit.

Stap 6. Start planologische procedure
Op basis van de nadere uitwerking wordt het initiatief voorgelegd aan het college van burgemeester en wethouders met het besluit om (indien nodig) de planologische procedure te starten.

Durven

We maken een Omgevingsvisie die uitnodigt maatwerk te bieden aan initiatieven.

Met de Omgevingsvisie willen we initiatiefnemers uitnodigen om ontwikkelingen op gang te brengen ('uitnodigingsplanologie'). Dat doen we op een zo laagdrempelig mogelijke manier, bijvoorbeeld aan de keukentafel bij de initiatiefnemers.
We durven van de gebaande paden af te wijken en maatwerk mogelijk te maken als een initiatief daar om vraagt, uiteraard altijd binnen de kaders van een goede fysieke leefomgeving. We zoeken naar slimme combinaties en kansen om initiatieven te verbinden met andere opgaven. In de Omgevingsvisie leggen we daarom voor initiatieven het proces vast, maar niet het eindresultaat.

Lef

We zijn helder over onze rol.

In veel gevallen zijn we als gemeente niet meer aan zet of lopen we voorop. Dat vraagt lef om los te laten. Initiatiefnemers krijgen eigen verantwoordelijkheden. De traditionele rol van de gemeente verandert van toetsend naar regisserend. Natuurlijk blijft de gemeente(raad) het bevoegde gezag en zal ze vanuit een brede belangenafweging haar keuzes maken. Maar de initiatiefnemer heeft een belangrijke eigen rol in het bouwen van draagvlak voor zijn plannen.

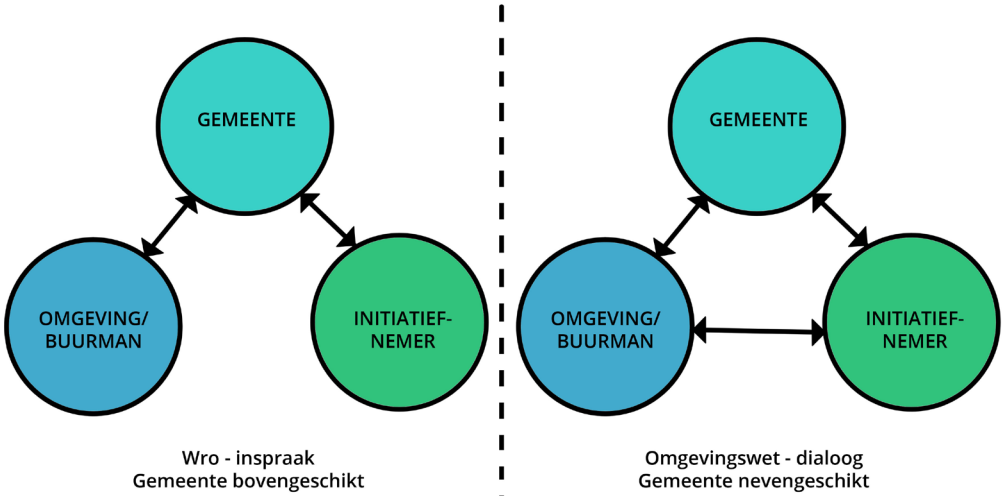

Naar een andere rol van de gemeente

3. Trends

De Omgevingsvisie is bij uitstek het instrument dat strategische doelen en lokale behoeften verbindt en voorziet van richting, koers en een daadwerkelijke eerste stap. Daarbij is het een grote uitdaging om in de Omgevingsvisie vraagstukken als klimaatverandering of vergrijzing te koppelen aan de lokale behoeften en opgaven. Op die manier wordt de Omgevingsvisie geen beleidsstuk met alleen mooie verhalen en ambities, maar juist een visie die daadwerkelijk helpt om vanuit die ambities uitvoering te geven aan de kernvragen waar de gemeente en de dorpen voor staan.

In dit hoofdstuk gaan we in op de trends en ontwikkelingen waar de gemeente mee van doen heeft. Vanuit deze trends komen we tot kernvragen die als leidraad dienen voor de Omgevingsvisie.

3.1 Sociale en demografische trends

Landelijke demografische trends zijn:

- **Bevolkingskrimp**; in een groot deel van Nederland neemt de groei van de bevolking af. In sommige delen van het land is er zelfs sprake van bevolkingskrimp.
- **Vergrijzing**; dit betekent een toename van het aandeel senioren in de bevolking.
- **Ontgroening**; dit betekent dat het aandeel kinderen en jongeren in de totale bevolking afneemt. Dit wordt mede veroorzaakt door een forse daling in het aantal geboorten.
- **Groei van aantal huishoudens**; hoewel de totale bevolking niet of nauwelijks groeit, groeit het aantal huishoudens wel. Oorzaak hiervan is dat het aantal personen per huishouden daalt. Het aantal gezinnen met kinderen is gedaald en het aantal eenpersoonshuishoudens is toegenomen.

Landelijke sociale trends zijn:

- Er is steeds meer aandacht voor het thema **gezondheid** in brede zin;
- **Eenzaamheid** onder ouderen, maar zeker ook onder jongeren, komt meer voor en staat meer in de belangstelling.

Demografische trends

De bevolkingsgroei kan per jaar behoorlijk wisselend zijn, maar sinds 2002 is er elk jaar sprake van een afname van de bevolking in Ooststellingwerf. Er is sprake van een structurele afname van geboorten (ontgroening) en een structurele toename van het aantal sterfgevallen, een dubbele afname van de bevolkingsgroei dus.

Ook in de bevolkingssamenstelling van de afgelopen jaren zijn de trends ontgroening

	Gemeente Ooststellingwerf	2011	2015	2020	2025	2030	2035	2040
ProvFrl	totaal aantal inwoners	26005	25615	25365	25030	24530	23825	22950
Primos				24730	24080	23540	23190	22525
	tot 15 jaar	17%	16%	15%	15%	15%	15%	14%
	15 tot 25 jaar	11%	11%	10%	9%	9%	9%	9%
	25 tot 45 jaar	23%	21%	19%	19%	18%	17%	17%
	45 tot 65 jaar	31%	31%	30%	28%	25%	23%	22%
	65 jaar en ouder	18%	22%	25%	29%	33%	36%	38%
ProvFrl	totaal aantal huishoudens	11050	11105	11325	11290	11230	11040	10730
Primos				11145	11175	11110	11000	10760
	eenpersoons huishoudens	30%	31%	32%	31%	32%	33%	33%
	huishoudens zonder kinderen	35%	35%	35%	36%	36%	35%	34%
	huishoudens met kinderen	36%	34%	33%	32%	31%	31%	32%

Verwachte bevolkings- en huishoudensontwikkeling Ooststellingwerf (bron: woningmarktanalyse Ooststellingwerf)

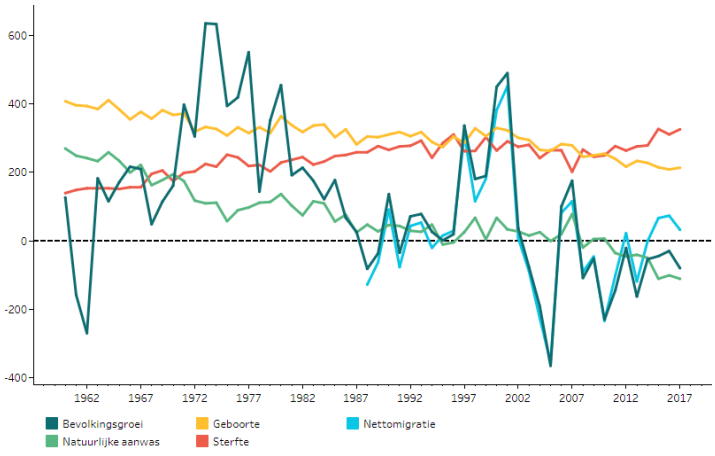

Bevolkingsgroei gemeente Ooststellingwerf (bron: fsp.nl)

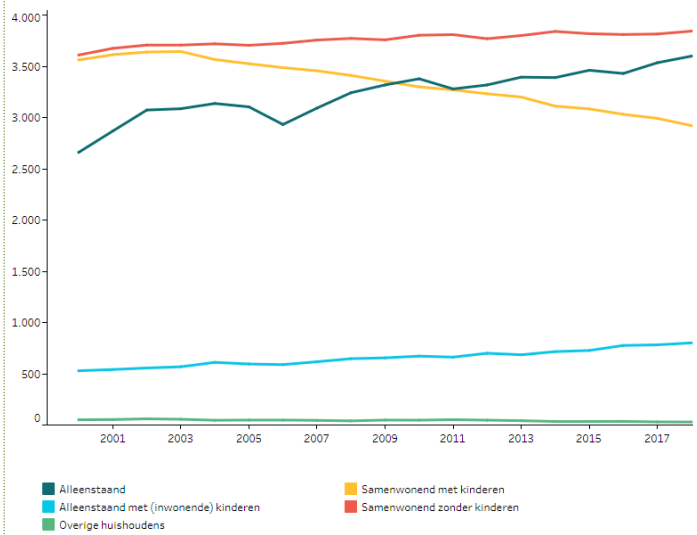

Huishoudens naar type in Ooststellingwerf (bron: fsp.nl)

en vergrijzing te herkennen. Er is een blijvende afname van kinderen en jongeren en er zijn meer ouderen. Verder heeft ook in Ooststellingwerf een verandering van type huishouden plaatsgevonden. Er is sprake van een groei van eenpersoonshuishoudens en huishoudens zonder kinderen. Er is een afname van gezinnen met kinderen.

In oktober 2019 is de Visie op Samenleven 2020-2024 van de gemeente Ooststellingwerf verschenen. In deze visie wordt onder andere ingegaan op data (feiten en cijfers) om de visie en belangrijkste opgaven te bepalen. Uit de cijfers blijkt dat de grootste groep inwoners van de gemeente in de leeftijdscategorie 45 tot 64 jaar valt. En de cijfers zeggen ook al iets over de toekomst: te zien is ook dat de groep inwoners ouder van 65 jaar zal groeien van 23,5% naar 30%.

Wat betreft de trend bevolkingskrimp geldt dat voor de gemeente Ooststellingwerf een lichte afname van de bevolking wordt verwacht. Dat is zichtbaar in de geindexeerde bevolkingsontwikkeling. Hierbij zijn de bevolkingscijfers geïndexeerd waarbij 1990 op 100 is gesteld. Een indexcijfer van 110 betekent dus een bevolkingsgroei van 10% sinds 1990 en een indexcijfer van 90 zou een daling met 10% betekenen. Voor Ooststellingwerf geldt dat de lijn vanaf 2023 tot 2037 onder 100 ligt, in deze jaren zet de daling van de bevolking naar verwachting door.

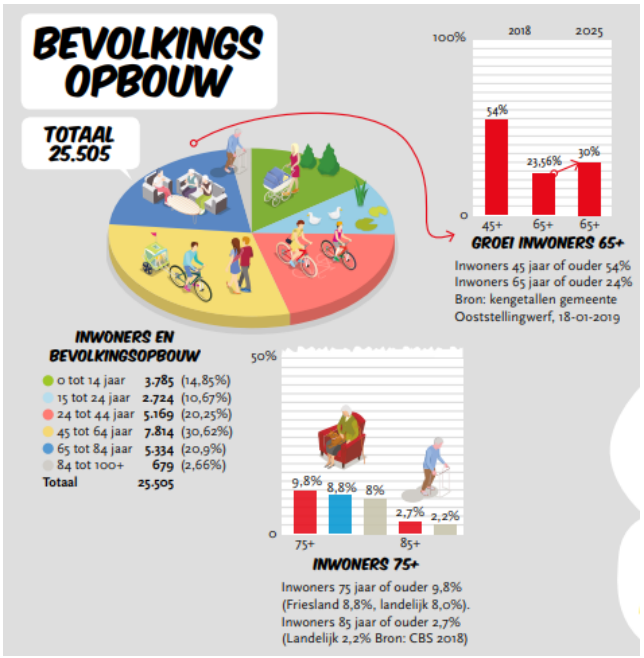

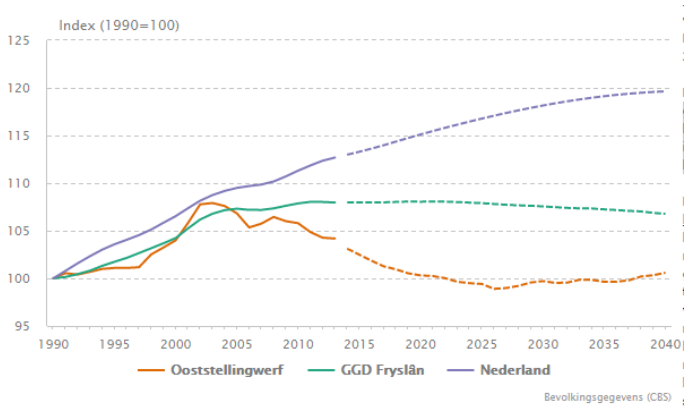

Geïndexeerde bevolkingsontwikkeling Ooststellingwerf, prognose tot 2040 (bron: rivm.nl)

< Uitsnede feiten en cijfers overzicht uit Visie op Samenleven 2020-2024 (gemeente Ooststellingwerf)

Sociale trends

Wat betreft gezondheid zijn in de Visie op Samenleven 2020-2024 van de gemeente Ooststellingwerf de thema's eenzaamheid en bewegen van belang. In de visie is een aantal belangrijke cijfers en feiten die gelden voor de gemeente opgenomen. Hieronder een greep.

Daarnaast zien we dat het langer thuis blijven wonen en het thuis ontvangen van zorg leidt tot een andere zorgstructuur en andere woningvraag.

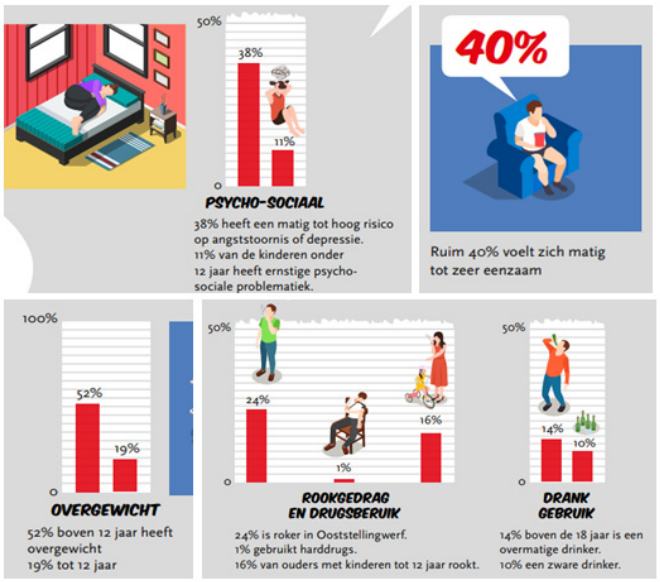

Uitsnede feiten en cijfers overzicht uit Visie op Samenleven 2020-2024 (gemeente Ooststellingwerf)

3.2 Economische trends

Algemene trends in de economie en arbeidsmarkt in Nederland zijn bijvoorbeeld:

- De beroepsbevolking neemt af door vergrijzing en in veel plattelandsregio's ook door krimp.
- De dienstensector groeit en het opleidingsniveau stijgt: maar er zijn ook 250.000 analfabeten en 1,5 miljoen laaggeletterden in Nederland.
- Beroepen op MBO-niveau verdwijnen door robotisering en automatisering en die banen komen niet weer terug, er komen wel andere banen voor terug.
- Daling van het aantal voorzieningen; door schaalvergroting, toegenomen mobiliteit en veranderende consumentenvoorkeuren is het aantal voorzieningen in de afgelopen decennia gedaald. Deze trend is voornamelijk te zien in dorpen.

In de gemeente Ooststellingwerf geldt dat er, net als in de landelijke trends te zien is, ook sprake is van een afname van de beroepsbevolking waardoor sprake is van een relatief hoge demografisch druk. Demografische druk is een begrip dat de verhouding aangeeft tussen de som van het aantal personen van 0-19 jaar en 65 jaar en ouder en de personen in de zogenaamde 'productieve leeftijdsgroep' van 20-64 jaar. Het cijfer van de demografische druk geeft inzicht in de verhouding tussen het niet-werkende deel van de bevolking en het werkende deel van de bevolking. Op onderstaande afbeelding is de demografische druk van de afgelopen jaren weergegeven, ten opzichte van de druk in de provincie Fryslân en Nederland.

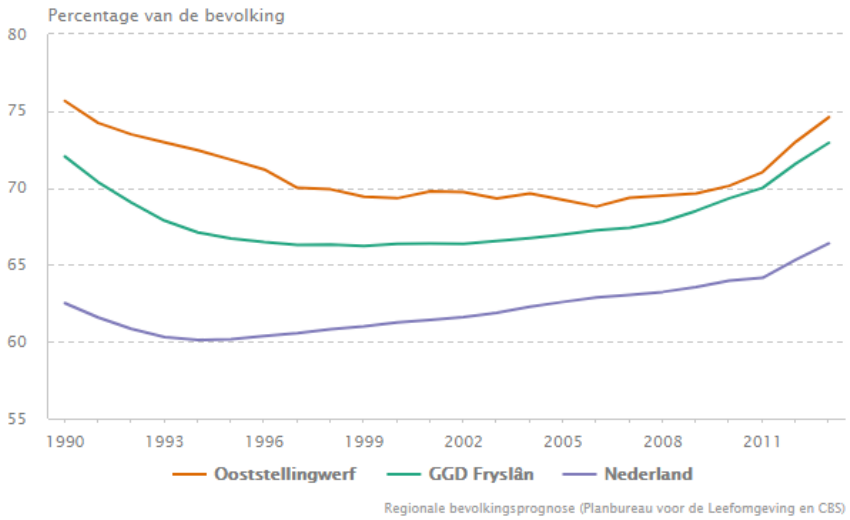

Demografische druk Ooststellingwerf 1996-2013 (bron: rivm.nl)

Het totaal aantal banen in Ooststellingwerf is de afgelopen 20 jaar gegroeid van 7.899 in 2000 naar 9.100 banen in 2018. Samen met de toenemende demografische druk kan dit op langere termijn tot spanningen leiden op de arbeidsmarkt: er zijn meer banen dan het aantal werkende mensen. Ook kan er een mismatch ontstaan tussen het type werk en het opleidingsniveau of soort opleiding van de beroepsbevolking. Er is te zien dat het aantal banen in de verschillende sectoren aan verandering onderhevig is.
In de sector 'financiële instellingen' is een relatief grote afname te zien (van meer dan 200 banen in 2000 naar circa 50 banen in 2018). Ook de sectoren landbouw en industrie kregen te maken met een afname van het aantal banen. De sectoren gezondheids- en welzijnszorg, handel en reparatie en zakelijke en overige dienstverlening zijn gegroeid.

Opvallend is dat in Nederland en de provincie Friesland een duidelijke toename te zien is van het aantal banen in informatie en communicatie (inclusief ICT), in de gemeente Ooststellingwerf is deze toename niet herkenbaar (bron: fsp.nl).
Verder valt op dat de landelijke trend is dat de laatste jaren steeds meer mensen werken en de werkloosheid daalt. Ook in de gemeente Ooststellingwerf is dit het geval. In 2013 werkte 64,3% van de bevolking van de gemeente. In 2018 is dit percentage gestegen naar 67%. Dit is ook te zien aan het aantal werkloosheidsuitkeringen. In 2013 was het aantal uitkeringen meer dan 800, in 2018 is dit aantal gedaald naar iets meer dan 400 (bron: fsp.nl).

In de gemeente is een iets hoger percentage laaggeletterdheid (13-16%) dan het landelijk gemiddelde (12,2%). Ook de groep mensen met een arbeidsbeperking die een WIA-uitkering kregen is in de gemeente Ooststellingwerf relatief groot en deze groep is de laatste jaren ook behoorlijk gestegen.

De algemene trend in de provincie Fryslân is dat er sprake is van een dalend aantal voorzieningen. Dit geldt met name voor het platteland. Over het algemeen geldt, hoe kleiner het dorp, hoe minder voorzieningen er zijn en hoe minder tevreden men is over het voorzieningenniveau. Inwoners van Fryslân vinden een supermarkt, een bushalte of treinstation, een basisschool en een huisarts de belangrijkste voorzieningen.

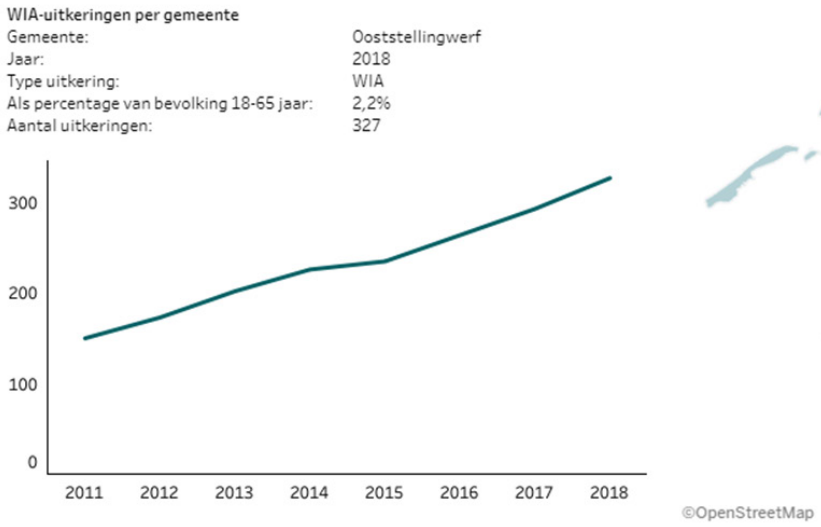

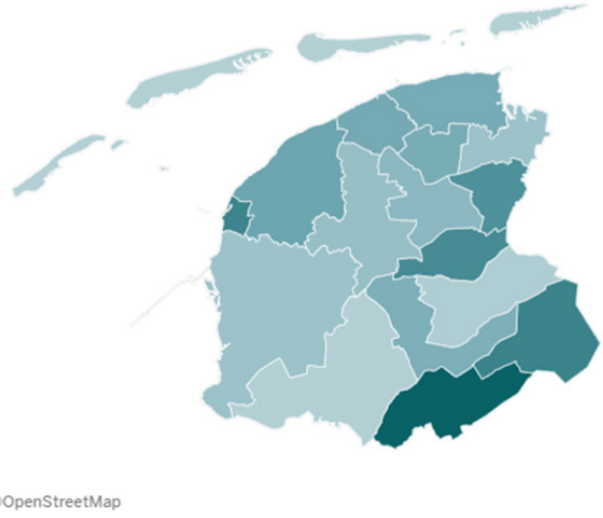

Links: aantal inwoners in de gemeente Ooststellingwerf met een WIA-uitkering in 2018.
Rechts: percentage WIA-uitkeringen van provincie Fryslân verdeeld over de gemeenten (gemeente Ooststellingwerf: 327 uitkeringen) (bron: fsp.nl)

3.3 Trends rond klimaat en verduurzaming

De verandering van ons klimaat heeft geleid tot een groot besef dat we duurzamer moeten omgaan met onze aarde en de (fossiele) grondstoffen. De klimaatverandering is merkbaar in de zeespiegelstijging en door de temperatuurstijging die hetere zomers met zich meebrengt en langere periodes van droogte. In Nederland is de gemiddelde temperatuur sinds 1900 met 1,9ºC gestegen. Ook periodes met extreme neerslag nemen toe. In de natuur heeft dat zijn weerslag, ook in Ooststellingwerf. In de inrichting van het landelijk gebied wordt bijvoorbeeld meer ruimte gemaakt om water te bergen in piekperioden. Daarnaast is er aandacht voor het vasthouden van water rond het Fochteloërveen, om verdroging van het hoogveengebied te voorkomen en het gebied als broedgebied voor onder andere kraanvogels in stand te houden.

De opwarming van de aarde is het gevolg van de toename aan broeikasgassen. Dat maakt dat nu veel aandacht is voor het terugdringen van de uitstoot van broeikasgassen en in het bijzonder CO2, zoals dat in het landelijke Klimaatakkoord is vastgelegd. Ook In Ooststellingwerf is veel aandacht voor verduurzaming en het zoeken naar nieuwe vormen van energiewinning (zon, wind) en mobiliteit om het verbruik van fossiele brandstoffen te verminderen.

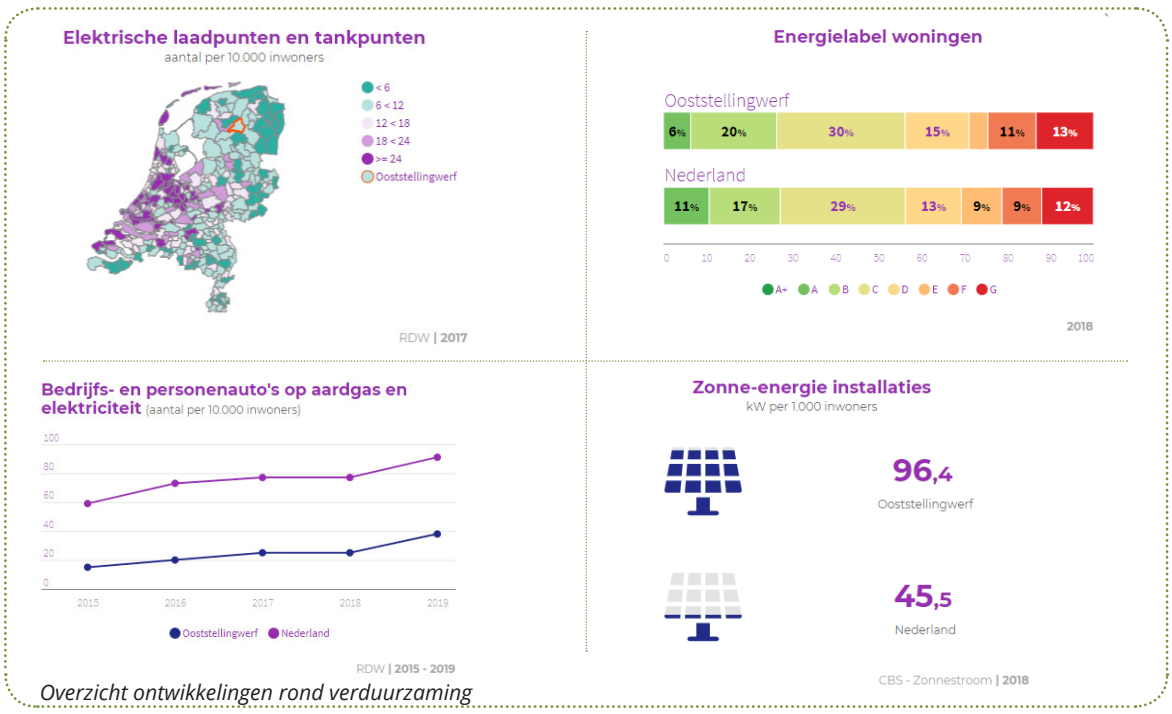

Overzicht ontwikkelingen rond verduurzaming

Dat is te zien in de veranderende energievoorziening in de gemeente. Het gebruik van hernieuwbare energiebronnen neemt toe en het gebruik van fossiele energiebronnen neemt af.
Wat betreft duurzaam energieverbruik geldt dat de gemeente Ooststellingwerf op bepaalde aspecten voor loopt op het Nederlands gemiddelde (zonne-energie), maar op andere aspecten weer wat achterloopt (gebruik auto's op aardgas en elektriciteit en energielabel woningen). Verder blijkt dat in de gemeente, net als in de rest van Nederland, het elektriciteitsgebruik en gasverbruik van woningen de laatste jaren behoorlijk afneemt.

3.4 Trends rond digitalisering

Internet is niet meer weg te denken uit het dagelijks leven. In 2017 had vrijwel iedereen in Nederland toegang tot internet en deden mensen veel online. Algemene trend is dat internetgebruik alleen maar toeneemt en dat ICT een steeds prominentere positie in het dagelijks leven krijgt. Internet wordt steeds meer via smartphones gebruikt. Communiceren en informatie opzoeken is de hoofdreden om internet te gebruiken, maar ook bijvoorbeeld TV kijken, internetbankieren en online winkelen wordt steeds meer gedaan.

Medio augustus 2019 is er in de gemeente Ooststellingwerf begonnen met de aanleg en aansluiting van glasvezel voor alle 'witte en grijze adressen'. Witte adressen' zijn de adressen in het Friese buitengebied waar nog geen aansluiting is op snel internet. Iedereen die dit wil, inwoners, ondernemers en scholen, kunnen worden aangesloten op een snelle glasvezelverbinding.

Voor de gemeente Ooststellingwerf zijn geen specifieke cijfers bekend over digitalisering en internetgebruik, maar de verwachting is dat dit grotendeels aansluit bij het landelijke beeld hierover, grote regionale verschillen komen bij dit thema namelijk nauwelijks voor.

3.5 Mobiliteitstrends

Algemene trends rond mobiliteit in de Nederlandse samenleving zijn:

- flexibelere mobiliteitskeuzes;
- de zoektocht naar alternatieve brandstoffen intensiveert;
- toenemende vraag naar kleine auto's;
- senioren blijven langer mobiel;
- het Nieuwe Werken beïnvloedt verstedelijking en mobiliteitsgedrag;
- betalen naar gebruik wordt standaard (deelconcepten).

De gemeente Ooststellingwerf is een niet stedelijke gemeente. In niet stedelijke gemeenten komen bovengenoemde trends niet of beperkt voor. Onder andere vanwege de over het algemeen een langere reisafstand en een lagere beschikbaarheid van de wijze van vervoer.

In de gemeente wordt voornamelijk gebruik gemaakt van de auto als vervoersmiddel. Er is sprake van een relatief hoog percentage autobezit in vergelijking met het landelijk gemiddelde. In 2016 waren er 522 auto's per 1.000 inwoners in Ooststellingwerf (landelijk gemiddelde van 477, Friesland gemiddelde van 483). In totaal waren er in 2016 in de gemeente 13.345 personenauto's en 2.295 bedrijfsmotorvoertuigen.

Per huishouden is het aantal personenauto's gegroeid van 1,1 naar 1,2 sinds 2009. Dit komt overeen met de landelijke trend van een toename van het aantal auto's per huishouden (bron: cbs.nl).

Wat andere vormen van mobiliteit betreft (carpoolen, openbaar vervoer of belbus of minder traditionele vormen zoals deelauto's en speed-pedelecs,) is in Ooststellingwerf geen duidelijke trend te herkennen. Er zijn nagenoeg geen deelauto's in de gemeente (bron: ritjeweg.nl). Het aantal speed-pedelecs neemt toe in Friesland maar cijfers per gemeente zijn niet beschikbaar. Ook zijn er zeer weinig P+R en carpoolplaatsen in de gemeente, namelijk 0,6 per 1.000 inwoners (landelijk gemiddelde is 4,7 plaatsen per 1.000 inwoners). Het aanbod van openbaar vervoer is in de laatste jaren niet veranderd.

4. Ambitie gemeente

4.1 Ambitie

Wij streven ernaar dat Ooststellingwerf een fijne plek is voor iedereen, jong en oud, een plek om te zijn en te blijven. We realiseren ons dat, gelet op de ontwikkelingen in onze gemeente, het vasthouden van onze bestaande waarden en kwaliteiten niet vanzelfsprekend is. Daar maken we ons toch hard voor.
Wat van waarde is, zullen we samen met onze inwoners vastleggen. Veranderingen zullen we volgen en begeleiden. Immers, stilstand is vaak achteruitgang. Maar als we met deze veranderingen verder kunnen bouwen aan onze huidige waarden en kwaliteiten en daar een nieuwe dimensie aan toe kunnen laten voegen, dan kunnen we als gemeente meebewegen en groeien naar een toekomst die recht doet aan wat we nu hebben en aan wat we dan nodig zijn!

We willen als Ooststellingwerf onze uniekheid en kracht benutten als gemeente in het midden van Noord-Nederland. Daarbij zetten we in op goede verbindingen met voorzieningen die we zelf niet hebben en op het uitbouwen van onze eigen kwaliteiten als sterke plattelandsgemeente waar wonen en ondernemen, natuur, landbouw en recreatie samen werken en bouwen binnen de herkenbare schaal en dynamiek van Ooststellingwerf.
Ooststellingwerf is een bijzondere gemeente: Drentse trekjes en Friese invloeden gaan harmonieus met elkaar samen. Dat leidt tot een gebied met een grote diversiteit aan landschappen, dorpen en eigenheid. De bossen van Appelscha, de essen rond Oosterwolde, het hoogveen van Fochteloo en de beekdalen van de Tjonger en de Linde op steenworp afstand van elkaar.
Maar het landelijk gebied zal veranderen. Niet alleen vanwege de verduurzaming, ook omdat de agrarische sector aan de vooravond van belangrijke veranderingen staat. De kringlooplandbouw, het beter omgaan met mest en de uitstoot van broeikasgassen, vragen aanpassingen in de agrarische sector. Daarnaast is een andere

belangrijke pijler in het landelijk gebied, de recreatiesector, altijd in ontwikkeling. Een toekomstbestendig landelijk gebied staat voor ons voorop. Dat vraagt een integrale blik op alle ontwikkelingen die er spelen en een gezamenlijke koers om landbouw, recreatie, maar ook de natuur op een goede manier te laten bouwen aan ons buitengebied.

Onze dorpen zijn eigen, eigengereid en ondernemend. In de dorpen is een grote saamhorigheid te zien, het 'ons kent ons' is zeker in de kleine dorpen herkenbaar. Maar onze dorpen hebben het niet altijd gemakkelijk. Krimp en vergrijzing maken het ondernemen en wonen in de kernen niet altijd vanzelfsprekend. Wij zien het als een belangrijke uitdaging om de leefbaarheid in de kernen overeind te houden en de kernen een plek te laten zijn waar jong en oud plezierig kunnen leven. Dat kunnen we als gemeente niet alleen, we zullen inwoners, ondernemers en maatschappelijke partners in staat stellen daar zelf ook regie in te nemen. We zullen als gemeente ons blijven inzetten op het goed verbinden van kernen met elkaar, zodat de kernen van elkaars kwaliteiten en voorzieningen kunnen profiteren. We faciliteren de inwoners in hun eigen ondernemerschap en daadkracht om te kunnen voorzien in dat wat voor hun dorp belangrijk is.

Vanuit het Klimaatakkoord ligt er een belangrijke opgave voor de regio's in Nederland: hoe kunnen we verduurzamen en overstappen van fossiele brandstoffen naar vormen van hernieuwbare energie? In het kader van de Regionale EnergieStrategie (RES) zijn we hierover volop in gesprek. Hoewel nog onduidelijk is hoe groot onze verduurzamingsopgave zal zijn, weten we wel zeker dat deze verduurzamingsopgave ruimtelijke consequenties zal hebben. Onze ambitie is dat we streven naar een duurzame, prettige en mooie woon-, werk en leefomgeving. Belangrijk is om te komen tot een goede mix waarbij we de duurzaamheidsdoelstellingen halen zonder dat daarbij de landschappelijke kwaliteiten van onze gemeente, een belangrijk deel van ons kapitaal en aantrekkingskracht, verloren gaan.

Als gemeente hebben we in algemene zin de ambitie om de kwaliteiten van onze fysieke leefomgeving te behouden en waar mogelijk te verbeteren. Er zijn volop mogelijkheden voor toerisme, het vestigen van (kleinere en duurzame) bedrijven. Er is aandacht voor nieuwe ontwikkelingen op het gebied van werkgelegenheid, recreatie, natuur, wonen en landbouw. De komende jaren willen we onze inwoners, maatschappelijke organisaties en bedrijven nauw betrekken bij de planvorming. De initiatieven van onderop worden ondersteund, gefaciliteerd of in sommige gevallen gestimuleerd.

Binnen het gemeentelijke bestel krijgt de burger- en overheidsparticipatie een stevige verankering. De gemeente wil dichtbij de burger staan en worden ervaren als een betrouwbare en betrokken partner.

4.2 Van ambitie naar kernvragen

De Omgevingsvisie is bij uitstek de plek om, met een integrale blik en vanuit een strategisch perspectief, de ambitie van de gemeente te verwoorden en te vertalen naar kernvragen. Dat heeft geleid tot 3 kernvragen voor Ooststellingwerf:

1. Hoe zorgen we (als gemeente en als samenleving) voor leefbare kernen?
2. Hoe komen we tot een toekomstbestendig landelijk gebied?
3. Hoe worden we energieneutraal?

In hoofdstuk 5 worden deze kernvragen nader uitgewerkt.

5. Kernvragen als ruggengraat

Vanuit de trends en de ambitie die we als gemeente hebben, zijn drie kernvragen geformuleerd. Deze kernvragen vormen de ruggengraat voor de te maken Omgevingsvisie. In dit hoofdstuk worden deze drie kernvragen verder uitgewerkt, voorzien van een koers en kaders voor het vervolg:

1. Hoe zorgen we voor leefbare kernen?
2. Hoe komen we tot een toekomstbestendig landelijk gebied?
3. Hoe worden we energieneutraal?

5.1 Hoe zorgen we voor leefbare kernen?

De bevolkingssamenstelling van Ooststellingwerf verandert: er wonen steeds minder mensen en de gemiddelde leeftijd van de inwoners stijgt. Het aandeel kinderen en jongeren in de totale bevolking neemt af. Gezond oud worden wordt steeds belangrijker. Dat vraagt aandacht voor bewegen, voor jong en oud, in een prettige woon- en leefomgeving.

We wonen en leven anders dan weleer. Het internet is een belangrijk middel geworden: om afspraken te regelen, maar ook om online te winkelen, zowel voor luxe goederen als de dagelijkse boodschappen. Boeken en de krant lezen we tegenwoordig ook steeds vaker digitaal. De verandering van de bevolkingssamenstelling en de veranderingen van ons (koop)gedrag zorgen ervoor dat de voorzieningenwens verandert en onze woonwensen veranderen. Hoe zorgen we ervoor dat onze kernen zijn toegerust op deze veranderingen?

Ambities en kaders voor de omgevingsvisie

Het leefbaar houden van de kernen is een van de belangrijkste ambities van de gemeente. Maar we weten ook dat we dat niet alleen willen en kunnen doen. We zoeken daarin de samenwerking met de inwoners en onze maatschappelijke partners. Als gemeente faciliteren we en geven de randvoorwaarden, de inwoners maken uiteindelijk het dorp. Daarbij zullen we ons blijven inzetten voor een schone, veilige en nette leefomgeving die de inwoners uitnodigt om te bewegen en elkaar te ontmoeten. We zorgen dat de dorpen er goed uitzien, het onderhoud op orde is. We vinden het van belang dat er in elk dorp een centrale voorziening is die als ontmoetingsplek kan fungeren. Zo'n fysieke plek is belangrijk om de gemeenschapszin te kunnen ondersteunen door ruimte te bieden aan activiteiten, verenigingen en clubs.

We staan open voor aanpassingen aan de woningvoorraad die zorgen voor een betere balans in de vraag en het aanbod van woningen in een kern. We vinden het van groot belang dat er voor jongeren en ouderen ruimte is om zelfstandig te kunnen (blijven) wonen in hun eigen dorp.

Kaders voor de omgevingsvisie:

- *Als gemeente zijn we faciliterend richting de kernen en stimuleren de eigen daadkracht van de kernen;*
- *We geven ruimte aan inwoners, ondernemers en maatschappelijke partners om met initiatieven te komen die een bijdrage leveren aan de leefbaarheid of een bijdrage leveren aan een passende woningvoorraad voor de dorpen;*
- *We blijven streven naar een centrale voorziening in elk dorp die ruimte biedt aan ontmoeting en samenzijn;*
- *We staan als gemeente voor een schone, veilige en gezonde leefomgeving die uitnodigt tot bewegen en ontmoeten.*

Bestaande beleidskaders

RAADSPROGRAMMA 2018-2022

In het Raadsprogramma staan de speerpunten van de gemeenteraad benoemd. Een aantal van deze speerpunten heeft raakvlakken met de voorliggende kernvraag. Voor het sociale domein geldt dat de raad wil dat inwoners zo lang mogelijk op de door hen zelf gewenste plek kunnen wonen en hier zelf regie over hebben, kangoeroewoningen moeten mogelijk blijven. De raad wil verder ruimte geven aan maatschappelijke

welzijnsinitiatieven.
Het cultureel erfgoed moet beschermd worden. De raad wil een faciliterende rol op het terrein van kunst en cultuur en burgerinitiatieven ondersteunen. De huidige bibliotheekvoorzieningen moeten behouden blijven. De raad wil bestaande sportaccommodaties behouden en zoveel mogelijk verduurzamen. Daarnaast wil de raad bewegen in openbare ruimte stimuleren, bijvoorbeeld door 'ommetjes' en het multifunctioneel inzetten van bestaande sportveldjes. De raad wil een integrale aanpak voor de verbetering van de leefstijl. De huidige vervoersvoorzieningen voor ouderen en gehandicapten moeten behouden blijven. Verder is er aandacht voor veilige fietspaden, wegen en kruisingen en groen in de dorpen. Er is aandacht voor sociale woningbouw.
Het centrumplan Oosterwolde en het Masterplan Appelscha moeten volgens plan worden afgerond. Inwoners, ondernemers en vastgoedeigenaren moeten een duidelijke stem krijgen bij de herinrichting en planontwikkeling van de Stationsstraat. De raad wil dat er een integrale visie wordt ontwikkeld op de ruimtelijke ontwikkeling van Appelscha waarin lopende projecten een plek krijgen.

WOONVISIE 2017-2022

De gemeente heeft in haar woonvisie een aantal doelen geformuleerd toegespitst op een aantal thema's. Deze doelen en thema's zijn hieronder toegelicht.

Nieuwbouw: flexibiliteit, maatwerk en accent op de kerndorpen:

- focus op inbreiding in plaats van uitbreiding;
- concentratie van de woningtoevoegingen door nieuwbouw op in- of uitbreidingslocaties in de drie kerndorpen (Appelscha, Oosterwolde en Haulerwijk) en incidenteel in de andere dorpen;
- nieuwbouwmogelijkheden optimaal inzetten om woningen toe te voegen waar ook in de toekomst behoefte aan is.

Duurzaamheid: CO_2 neutraal in 2030:

- een duurzame woningvoorraad, die voldoet aan de kwaliteitseisen van de huidige en de toekomstige inwoners. In 2020 wordt bijna energieneutraal gebouwd (= BENG) en vanaf 2030 volledig energieneutraal;
- concepten en case studies worden ontwikkeld waarin wordt samengewerkt aan verduurzamen in de brede zin. Hierbij worden de principes van de biobased economy toegepast.

Wonen, welzijn en zorg: voor senioren en bijzondere doelgroepen:

- passende aandacht voor onze vergrijzende bevolking, bewustwording van hun zelfredzaamheid en hoe om te gaan met hun zorgbehoefte;
- aandacht voor zorg op maat voor bijzondere doelgroepen.

Betaalbaarheid en beschikbaarheid: voor de doelgroep:

- het betaalbaar houden van de sociale huurwoningen;
- behoud van de betaalbare sociale huurwoningvoorraad;
- beschikbaarheid van voldoende goedkope en betaalbare sociale huurwoningen;
- instandhouding van dorpen en wijken met een gemengde samenstelling.

Leefbaarheid:

- de inwoners van de gemeente Ooststellingwerf zijn zelfredzaam, bereikbaar en zorgen voor elkaar;
- een prettige woonomgeving die afgestemd is op hun woonbehoefte;
- de woonomgeving is digitaal ontsloten.

VISIE SOCIAAL DOMEIN 2020-2024

In de Visie sociaal domein (concept juni 2019) staan de belangrijkste ambities benoemd vanuit het sociaal domein: samen (verder) bouwen aan een sterke, vitale samenleving in Ooststellingwerf en een goed en betaalbaar vangnet bieden voor inwoners die het zonder ondersteuning niet redden. De gemeente noemt vier opgaven:

- meedoen: alle inwoners doen volwaardig mee;
- samenleven: inwoners helpen elkaar, voelen zich thuis en zijn actief voor een sociale en vitale gemeenschap;
- gezondheid: inwoners ervaren een positieve gezondheid;
- goed opgroeien: jeugdigen (0-23) groeien gezond en veilig op en hebben gelijke kansen om zich maximaal te ontwikkelen.

In de doelenboom zijn de maatschappelijke effecten die de gemeente wil bereiken uitgeschreven, waarbij is aangegeven wat de rol van de gemeente (loslaten, faciliteren, stimuleren of regisseren) is. In de visie heeft monitoring een nadrukkelijke plek. Belangrijk daarbij is dat de monitoring ook wordt gevoed door data-gedreven effect studies, dus ‘op basis van de harde cijfers’ en niet alleen kwalitatief.

5.2 Hoe komen we tot een toekomstbestendig landelijk gebied?

Het aantal agrariërs loopt al jaren terug, ook in Ooststellingwerf. Volgens het CBS heeft 60% van de oudere boeren en tuinders (55+) geen opvolging. Met het afnemen van het aantal agrarische bedrijven zet de schaalvergroting door. Immers, de landbouwgronden worden deels verkocht aan de achterblijvende agrariërs.
Tegelijkertijd laat de recente stikstofproblematiek zien dat ook de agrarische sector moet vernieuwen en schaalvergroting niet altijd de logische oplossing is. De ontwikkeling van een kringlooplandbouw vraagt samenwerking van veeboeren, akkerbouwers, paardenhouders etc.
Naast de agrarische sector zien we ook in de recreatieve sector veranderingen. Recreatie in combinatie met zorg komt meer in de belangstelling. Onderscheidend vermogen wordt steeds belangrijker voor zowel dag- als verblijfsrecreatie. Het zijn dan ook de luxere en bijzondere concepten die als eerste worden volgeboekt. Er zit vooral groei in het 'glamping-segment' en de luxere bungalowvormen, met 'voorzieningen die je thuis niet hebt' zijn in trek. Het aantal overnachtingen in de verblijfsrecreatie neemt in algemene zin al jaar op jaar toe. De recreatieve druk op het landelijke gebied en op de natuur daarmee ook. Daarbij is er onderscheid te maken tussen enerzijds de behoefte aan 'gemakkelijk natuurbezoek' en anderzijds de wens tot pionieren en 'back-to-basic' in de natuurgebieden. De in ontwikkeling zijnde 'Wilde Natuur Kern' in het Drents Friese Wold is daar een voorbeeld van.

Voor het landelijk gebied komt daar nog bij dat voor de verduurzamingsopgave waar de gemeente voor staat ook nadrukkelijk wordt gekeken naar de ruimte die het landelijk gebied biedt voor vormen van hernieuwbare energie. Door de klimaatverandering verandert het landschap ook: periodes van langdurige droogte en extreme neerslag zullen vaker voorkomen. Dat heeft gevolgen voor de gewassen en onze natuur.

Ambitie en kaders voor de omgevingsvisie

Ons landelijk gebied is juist zo aantrekkelijk omdat de landbouw, de natuur en de recreatie daar samen een plek hebben gevonden en mede de landschappelijke waarden hebben gevormd. Met de veranderingen die er gaan komen, willen we dit samenspel niet 'op het spel' zetten. We willen dat natuur, landbouw en recreatie nog meer gaan samenwerken om de dynamiek en ontwikkelingen in het landelijk gebied in nauwe samenspraak vorm geven. Dat vraagt geen monofunctionele blik van elke sector, maar de bereidwilligheid om gezamenlijk vorm te geven aan de koppelkansen die zich voordoen. Als gemeente zien we daarin een rol weggelegd als regisseur van deze gezamenlijk aanpak vanuit de

wetenschap dat het algemeen belang het meest is gebaat bij een sterke samenwerking in het landelijk gebied. Zo bouwen we verder aan de bestaande landschappelijke kwaliteiten en voegen we nieuwe kwaliteiten toe.

Kaders voor de omgevingsvisie:

- *We willen geen monofunctionele ontwikkelingen in het landelijk gebied, maar ruimte bieden aan ontwikkelingen die koppelkansen benutten met andere functies (biodiversiteit, klimaatadaptie, waterberging, verduurzaming, recreatieve beleving, herstel van cultuurlandschap etc.);*
- *We werken samen met de agrarische, recreatie- en natuursector aan een landelijk gebied dat toekomstbestendig is; dat vraagt een gedeelde verantwoordelijkheid van de partijen en daarmee ook van de gemeente;*
- *Nieuwe ontwikkelingen moeten verder bouwen aan de bestaande landschappelijke kwaliteiten en daar een 'hedendaagse plus' aan toevoegen.*

Bestaande beleidskaders

RAADSPROGRAMMA 2018-2022

De gemeente wil inzetten op het behoud en de versterking van recreatie en toerisme, passend bij de aard en schaal van de gemeente en de ruimtelijke kwaliteit. De ingezette koers van BioBased Economy moet worden voortgezet. Duurzaamheid moet worden bevorderd en gefaciliteerd. Het beleid rondom zonneparken moet worden herzien, als de provincie meer ruimte geeft in het buitengebied.

BELEIDSVISIE BIOBASED ECONOMY

In de beleidsvisie worden de contouren geschetst voor de strategie van de gemeente om te komen tot de biobased economy en de wijze waarop de gemeente hieraan haar bijdrage wil gaan leveren. De gemeente wil een inspiratiebron zijn voor ondernemers, bewoners, onderwijs en de overige maatschappelijke partners om samen met de gemeente tot initiatieven te komen om stapsgewijs een meer duurzame samenleving binnen én buiten de gemeentegrenzen te bereiken. Een van de sectoren is 'Agro & Food' en 'Recreatie & Toerisme" hierbij wordt ingezet op:

- instandhouding en verbetering bodemkwaliteit;
- gebruik reststromen voor biobased producten;
- verbouw ten behoeve van duurzame materialen;

- versterking biologische landbouw;
- kennisontsluiting voor de recreatieve sector;
- biobased accommodaties;
- informatie en educatie voor recreanten.

5.3 Hoe worden we energieneutraal?

In 2015 zijn in het Klimaatakkoord in Parijs op wereldniveau afspraken gemaakt over de verduurzaming van onze samenleving. Deze afspraken zijn in Nederland uitgewerkt in een landelijk Klimaatakkoord. Dit Klimaatakkoord bevat een samenhangend pakket aan maatregelen dat moet resulteren in een CO_2-reductie van tenminste 49% in 2030 ten opzichte van het jaar 1990 en 80-95% CO_2-reductie in 2050.
Deze afspraken hebben consequenties, ook op gemeentelijk niveau. Iedere gemeente zal daar een steentje aan moeten bijdragen. En hoewel de doelen in de tijd ver weg lijken, is de opgave zo groot, dat nu de eerste stappen gezet moeten worden.
In Ooststellingwerf vinden we verduurzaming van groot belang en zijn we daar al druk mee doende. Zonneparken zijn en worden aangelegd en met het Ecomunity-park hebben we een van duurzaamste bedrijventerreinen in Nederland. Toch moeten we als gemeente nog een grote slag slaan.

Ambitie en kaders voor de omgevingsvisie
De energietransitie is een enorme opgave. De omvang en de impact is groot, op het landschap en op de manier waarop we gewend zijn te wonen of ons te verplaatsen.
Als gemeente hebben we daarom de ambitie om te verduurzamen in onze eigen energie-opgave voor het gebouwde gebied en de mobiliteit. We kiezen vooralsnog niet voor het bieden van meer ruimte voor hernieuwbare energie om daarmee te voorzien in een opgave van andere gemeenten die het op eigen grondgebied niet kunnen of willen oplossen. In het kader van de RES zal blijken in hoeverre we deze keuze overeind kunnen houden.

De ambitie om energieneutraal te worden is niet eenvoudig. Bovendien is de invloed van de gemeente beperkt en is de haalbaarheid en realiseerbaarheid van de ambities voor een belangrijk deel ook afhankelijk van andere partijen. Daarom wordt ingezet op een goede samenwerking tussen alle betrokken partijen, van gemeente tot lokale bedrijven, energiecoöperatie en inwoners om steeds stappen te kunnen zetten.

Belangrijk is dat het tempo waarin de verduurzamingsopgave vorm krijgt draagbaar en volgbaar is voor de samenleving. Daarom zetten we wel de eerste stappen en hebben we die ook al gezet, maar houden we ruimte en aandacht voor nieuwe ontwikkelingen zoals de mogelijkheden die waterstof kan bieden.
Deze houding betekent dat we onze ambities hebben en houden, maar willen werken in een tempo die voor onze inwoners volgbaar is. Over dit tempo en de mogelijkheden voor hernieuwbare energie gaan we graag met de samenleving in gesprek.

Kaders voor de omgevingsvisie:

- *de gemeente zet in op verduurzamen van de eigen energie-opgave voor het bebouwde gebied en de mobiliteit en zal daar ruimte voor bieden;*
- *de precieze verduurzamingsopgave wordt in het traject van de RES bepaald;*
- *de stappen die we nu al zetten sluiten aan bij het tempo en de ambities van de samenleving, zodat draagvlak blijft bestaan en aan draagvlak wordt gebouwd;*
- *we bieden ruimte aan nieuwe vormen van hernieuwbare energie (naast wind- en zonne-energie) als die kansrijk lijken en een bijdrage kunnen leveren aan onze eigen doelstelling;*
- *we willen ruimte voor kleine windturbines (ashoogte 15m);*
- *we willen in overleg met de samenleving de verdere invulling van de energietransitie vormgeven.*

Bestaande beleidskaders

RAADSPROGRAMMA 2018-2022

Duurzaamheid moet worden bevorderd en gefaciliteerd. Het beleid rondom zonneparken moet worden herzien, als de provincie meer ruimte geeft in het buitengebied. Voor bouwen en wonen wordt ingezet op inbreiding vóór uitbreiding. Er wordt daarbij gekozen voor het behoud van ruimtelijke kwaliteit.

REGIONALE ENERGIESTRATEGIE

In diverse regio's in Nederland wordt op dit moment gewerkt aan regionale afspraken om de doelen uit het nationale Klimaatakkoord te kunnen concretiseren. Hiervoor is Nederland verdeeld in 32 regio's. De gemeente Ooststellingwerf maakt deel uit van de regio Fryslân, die alle gemeenten, de provincie en de waterschappen omvat.
Het doel van de Regionale Energie Strategie is te komen tot regionaal gedragen keuzes

voor de opwekking van duurzame elektriciteit, de warmtetransitie in de gebouwde omgeving en de daarvoor benodigde opslag en energie-infrastructuur. Op dit moment is nog onduidelijk welke opgave en keuzes de regio Fryslân zal maken en wat dat voor Ooststellingwerf betekent.

VERSNELLINGSAGENDA DUURZAAM OOSTSTELLINGWERF 2030

De gemeente heeft zich de afgelopen jaren ingezet voor de bescherming en verbetering van het leefmilieu. Samenwerking met inwoners en bedrijven staat daarbij centraal. De prioriteit ligt bij het ontwikkelen van duurzame vormen van energie, energiebesparing en het realiseren van een duurzame leefomgeving.
De gemeente heeft zichzelf daarbij ten doel gesteld in 2030 CO_2-neutraal te zijn.
De samenwerking met inwoners, plaatselijke belangenverenigingen, bewonerscommissies, het bedrijfsleven en instanties heeft mooie projecten, initiatieven en resultaten opgeleverd:

- Fair Trade gemeente sinds 2014
- Oprichting Stichting DO!
- Professionalisering energiecorporatie De Eendracht
- Koplopersprojecten

De gemeente werkt aan een 'uitvoeringsprogramma Duurzaamheid'.

BIOBASED ECONOMY

In de beleidsvisie 'Biobased economy' worden de contouren geschetst voor de strategie van de gemeente Ooststellingwerf om te komen tot de biobased economy en de wijze waarop de gemeente hieraan haar bijdrage wil leveren. De visie is een inspiratiebron voor ondernemers, bewoners, onderwijs en de overige maatschappelijke partners om samen met de gemeente tot initiatieven te komen. Dit om stapsgewijs een meer duurzame samenleving binnen én buiten onze gemeentegrenzen te bereiken.
Voor 3 sectoren is een beleidsstrategie uitgewerkt: agro & food, bouw, recreatie & toerisme.

WOONVISIE 2017-2022

De gemeente heeft in een ontwikkelingsstrategie onder andere het thema Duurzaamheid: CO_2-neutraal in 2030 uitgewerkt. De gemeente wil het volgende bereiken. Een duurzame woningvoorraad, die voldoet aan de kwaliteitseisen van de huidige en de toekomstige inwoners. In 2020 wordt bijna energieneutraal gebouwd (= BENG) en vanaf 2030 volledig energieneutraal. Daarnaast worden er concepten en case studies ontwikkeld waarin wordt samengewerkt aan verduurzamen in de brede zin. Hierbij worden de principes van de biobased economy toegepast.

6. Vervolg proces Omgevingsvisie

In hoofdstuk 3 zijn de voornaamste trends en ontwikkelingen beschreven waarmee de gemeente de komende jaren te maken zal krijgen. Tijdens diverse besprekingen en workshops zijn deze trends inhoudelijk verkend en zijn (in hoofdstuk 5) in samenspraak de volgende kernvragen bepaald:

1. Hoe zorgen we voor leefbare kernen?
2. Hoe komen we tot een toekomstbestendig landelijk gebied?
3. Hoe worden we energieneutraal?

Bij elk van deze kernvragen is vervolgens een aantal uitgangspunten beschreven; uitgangspunten die het gemeentebestuur hanteert als kader en kapstok voor de inhoudelijke ontwikkeling van de Omgevingsvisie.

Nadrukkelijk zijn het drie kernvragen. De gemeente wil namelijk – binnen de kaders voor de omgevingsvisie - in een open dialoog met de samenleving de kernvragen verder concreet maken.

Een voorbeeld om dat te illustreren. De vraag 'hoe zorgen we voor leefbare kernen?' bevat veel elementen waarover verder nagedacht moet worden zoals:

- Hoe willen we omgaan met het levensloop bestendig maken en verduurzamen van woningen?
- Hoe kunnen we ondernemers faciliteren?
- Hoe zorgen voor een goede verbinding tussen kernen en tussen gemeenten zodat voorzieningen, die in de eigen omgeving niet voorhanden zijn, toch bereikbaar zijn?
- Wat betekent leefbaar voor de inrichting van de openbare ruimte?
- Hoe kunnen we bewegen stimuleren bij de (her) inrichting van de dorpen?
- Etc.

Bij de uitwerking van deze (en andere) vragen is de inbreng van de samenleving nodig. Alleen op die manier wordt de Omgevingsvisie echt van en voor de samenleving!

De komende periode wordt de best passende participatievorm verder uitgewerkt. Doel van het proces is in ieder geval om de dorpsgemeenschappen, burgers, ondernemers en (maatschappelijke) organisaties mee koers te laten bepalen voor de eigen leefomgeving. Niet 'wat hadden we graag allemaal gehad willen hebben', maar 'hoe zien we onze toekomst gelet op wat er op ons af komt in de komende jaren en hoe kunnen we zelf, in samenspraak met de gemeente, vorm en inhoud geven aan onze woon-, werk- en leefomgeving?

Het Omgevingsvisieproces moet uitnodigend en vernieuwend zijn, met speciale aandacht voor de 'onbereikbaren'. Daarbij wordt gedacht aan:

- een ansichtkaartenactie;
- een specifiek moment voor jongeren;
- dorpsgesprekken/wandelingen;
- een 'Omgevingsfestival' (een bijeenkomst, op een bijzondere plek in de gemeente, waar alle genodigden samen met raadsleden aan de slag gaan met het bouwen van een Omgevingsvisie).

gemeente ooststellingwerf

Colofon

Opdrachtgever
Gemeente Ooststellingwerf
mevr. D. Douwes
mevr. T. Wuite

Rapport
mevr. J. Schurer
dhr. R. Schipper
mevr. I. Naarsing
mevr. M. Koops van't Jagt

vastgesteld:
28 januari 2020

BügelHajema Adviseurs
Vaart NZ. 50
9401 GN Assen
T 0592 31 62 06
E info@bugelhajema.nl
I www.bugelhajema.nl